

KAZIMIERZ BIELENIN

BADANIA NAD STAROŻYTNYM HUTNICTWEM W GÓRACH ŚWIĘTOKRZYSKICH W ROKU 1958

W badaniach starożytnych stanowisk hutniczych w rejonie Gór Świętokrzyskich w roku 1958 obok stanowisk piecowych główną uwagę skierowywano na badanie ich otoczenia w bliższym i dalszym zasięgu terytorialnym.

W północno-wschodniej części wsi Stara Słupia zbadano 1 całe stanowisko piecowe z podwójnym układem czwórek pieców. Na stanowisku tym znajdowały się ślady i pozostałości 78 pieców (ryc. 1). W odległości około 30 m w kierunku południowym odkryto już na poziomie doliny strumyka drugie stanowisko piecowe, z którego zbadano 22 piece. Kilkadziesiąt metrów w kierunku wschodnim od piecowisk odkryto i zbadano 2 mielerze — obiekty służące do zwęglania drewna. Mielerze posiadały na poziomie powierzchni calca kształt kolisty, średnicy powyżej 200 cm. W przekroju pionowym ściany boczne zbiegały cylindrycznie w dół, zaokrąglając się w kierunku płaskiego dna. Głębokość mielerzy wynosiła 150 i 190 cm.

Ryc. 1. Stara Słupia, st. 4. Ogólny widok piecowiska w czasie badań

Fot. K. Bielenin

W odległości około 300 m w kierunku zachodnim od stanowiska 4 Stara Słupia przeprowadzono badania sondażowe na dwóch stanowiskach żużla, z których w okresie międzywojennym eksploatowano żużel do Starachowic. W wyniku badań okazało się, że nawet te stanowiska pozwalają na zebranie tak ważnych danych, jak układ pieców i określenie ich cyfry. Na dwóch sondażowo zbadanych stanowiskach stwierdzono ślady 15 pieców.

Ryc. 2. Stara Słupia, st. 6. Ogólny widok piecowiska. W środkowej części prawego i lewego ciągu widoczne ślady zniszczenia dokonanego wskutek wykopywania żużla

Fot. K. Bielenin

W odległości około 400 m w kierunku wschodnim od st. 4 na st. 5 zbadano również liczne zgrupowania żużla. Odkryto tu 73 piece w podwójnym układzie czwórek.

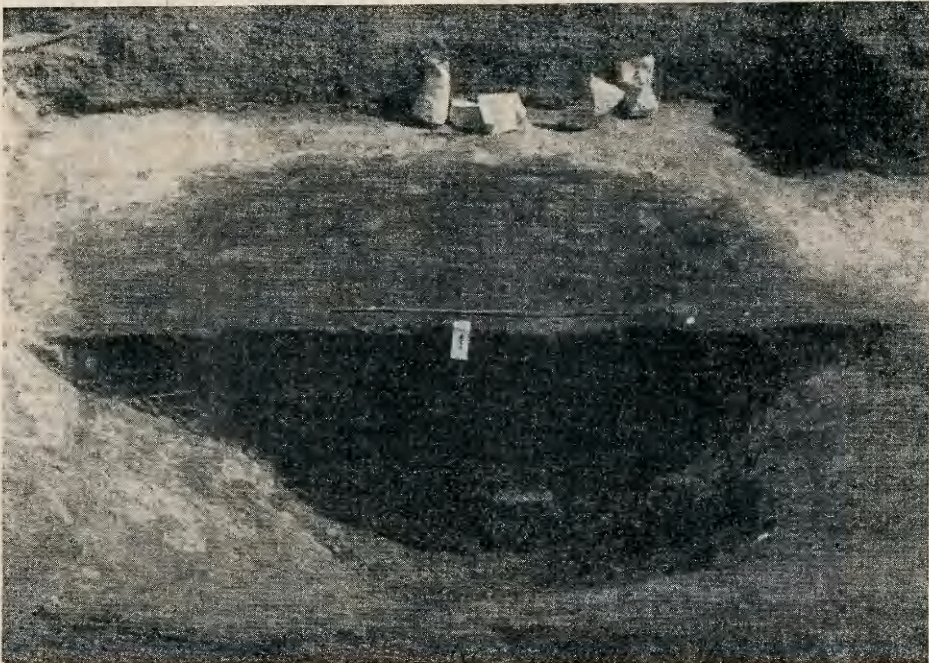
Następnym punktem badań było stanowisko 6 w Starej Słupi, gdzie w roku poprzednim znaleziono fragmenty ceramiki naczyń zasobowych. Na stanowisku tym łącznie z całym piecowiskiem, na którym zbadano 79 pieców (ryc. 2), odkryto i zbadano również zespół trzech mielerzy (ryc. 3). Mielerze posiadały w rzucie poziomym kształt kolisty, średnicy około 270×300 cm, przy głębokości do 110 cm (ryc. 4). Około 80 m w kierunku południowo-wschodnim od stanowiska piecowego z mielerzami natrafiono na ślady osadnictwa. W warstwie kulturowej obiektów mieszkalnych wśród ceramiki znaleziono również kilka fragmentów żużla. Ceramika odkryta na tym stanowisku należy do naczyń zasobowych dużych z płaskim brzegiem. Poza tym występowała tu ceramika siwa oraz ręcznie lepiona szorstka, wypalona na kolor brunatny. Na uwagę zasługuje znaleziony w warstwie denar Faustyny Starszej.

W roku 1958 zwrócono specjalną uwagę na ślady hutnictwa żelaznego na zboczach Łysej Góry. Już w roku poprzednim stwierdzono liczne stanowiska żużla na zboczach Łysogór, dochodzące pod partię szczytu Łysej. W okresie lata 1958 r. przeprowadzono badania archeologiczne na czterech stanowiskach żużla. Jedno z badanych stanowisk odkryto na polanie Bielnik z północnej strony pod szczytem Łysej

Ryc. 3. Stara Słupia, st. 6. Zespół trzech mielerzy po zdjęciu warstwy próchnicy

Fot. K. Bielenin

Ryc. 4. Stara Słupia, st. 6. Mielerz zachodni w czasie badań

Fot. K. Bielenin

Góry. Stwierdzono również, że stanowiska żuźla występują zarówno na północnym, jak i na południowym zboczu Łysej Góry. Na zboczu północnym ciągną się na przestrzeni około 6 km, prawie po Przełęcz Kakonińską.

Na jednym stanowisku żuźla w dolnej części południowo-wschodniego zbocza Łysej Góry w przysiółku Łazy odkryto stanowisko piecowe, na które nawarstwiła się później osada wczesnośredniowieczna z wieków VIII—XII. Wśród pieców znajdowała się wkopana w nie częściowo jama z ceramiką nawiązującą pod względem formy do naczyń zasobowych okresu późnorzymskiego, pod względem struktury tworzywa do naczyń wczesnośredniowiecznych. Na piecowisku tym znajdowało się

Ryc. 5. Jawor Solecki, pow. Lipsko. Południowa część piecowiska w czasie badań

Fot. K. Bielenin

zaledwie 19 pieców, posiadały one większe wymiary i nieco inny układ aniżeli odkrywane powszechnie na stanowiskach leżących niżej na polach. Wydaje się prawdopodobne, że piecowisko to należy chronologicznie do 1 fazy wczesnego średniowiecza.

Niezależnie od badań żuźla w centrum świętokrzyskiego ośrodka żelaznego w okolicy Starej Słupi prowadzono również badania na jego peryferiach. Zbadano najdalej na północny wschód wysunięte stanowisko żuźla w Jaworze Soleckim, pow. Lipsko, gdzie na odkrytym piecowisku znajdowało się 30 pieców budowanych w trzech ciągach dwójek (ryc. 5). Na peryferiach po zachodniej stronie zbadano dwa stanowiska w Śniadce koło Bodzentyna.

Zbadane w Śniadce dwa niedaleko od siebie leżące stanowiska posiadają na każdym z nich różny układ pieców. Na st. 1 zbadano 52 piece budowane w zasięgu dużego prostokąta (ryc. 6). Na odległym około 300 m w kierunku płd.-zach. drugim stanowisku żuźla piece budowane były w dwóch ciągach czwórek. Na stanowisku tym zbadano 101 pieców.

Ryc. 6. Sniadka k. Bodzentyna. Piecowisko na poziomie powierzchni lessu

Fot. K. Bielenin

Ogółem w roku 1958 zbadano częściowo lub w całości 13 stanowisk żużla, odkrywając na nich 10 stanowisk piecowych na ogólną liczbę 469 pieców. Kotlinki pieców posiadały wymiary średnio 40—50 cm, zagłębione w całość do 40 cm, wypełnione były zastygniętym żużlem. Na całej zachowanej głębokości wkopanej w całość kotlinki nie znaleziono żadnych śladów związanych z doprowadzeniem powietrza, a w dolnej części żadnych śladów tworzenia się lub wyjmowania łupki żelaza. Poza stanowiskiem 6 w Starej Słupi, gdzie stwierdzono warstwę osadniczą, na pozostałych badanych stanowiskach znaleziono po kilka ułamków ceramiki ręcznie lepionej, wypalanej na kolor brunatny. Ceramika ta może być odniesiona do okresu rzymskiego.

Niezależnie od badań wykopaliskowych prowadzono w dalszym ciągu rejestrację stanowisk żużla. Przeprowadzono badania powierzchniowe w rejonie występowania żużla na północ od rz. Kamiennej na terenach wsi Ostrożanka, Tychów, Małyszyn, Mirzec, Trębowiec, Gatka-Jasieniec. Do badań zastosowano ankietę-kwestionariusz, który rozprowadzono przez szkoły i gminy wśród ludności miejscowej. Akcja ta pozwoliła na zarejestrowanie dalszych 116 stanowisk żużla.

*Muzeum Archeologiczne
w Krakowie*

КАЗИМЕЖ БЕЛЕНИН

ИССЛЕДОВАНИЯ ДРЕВНЕЙ МЕТАЛЛУРГИИ В СВЕНТОКЖЫСКИХ
ГОРАХ В 1958 Г.

В 1958 г., рядом с исследованиями стоянок с домнами, главное внимание обратили на исследование их окружения в ближайшем и дальнейшем территориальном протяжении. На стоянке 4 в Старой Слупи исследовано одну целую

площадь с домнами с двойным расположением четверок домен, исследовано тут 78 домен. Несколько десятков метров по восточном направлении исследовано две кучи — объекты для обугливания дров. На стоянке 6 в Старой Слупи, рядом с площадью, на которой находилось 79 домен, исследовано комплекс 3 куч, а также следы поселенческого слоя. Найдено тут керамику, шлак и 1 денарий Фаустины.

Проведено тоже исследования на скатах Лысой Горы. Констатировано, что стоянки шлака залегают равно на северном, как и на южном скате и подходят почти под сам верх. Вообще в течение 1958 г. исследовано частично или в целом 13 стоянок шлака, обнаружая на них 10 стоянок с домнами. На этих стоянках исследовано в 1958 г. 469 земляных домен.

KAZIMIERZ BIELENIN

INVESTIGATIONS OF THE ANCIENT SMELTING INDUSTRY IN THE SWIĘTOKRZYSKIE MOUNTAINS IN 1958

In 1958 the main attention of the diggers was directed not so much to researches of the smelting sites as to the exploring of their environment. On site 4 at Stara Słupia one whole smelting area with double system of furnaces arranged in fours was investigated. 78 furnaces were examined in all. Some distance eastwards there were explored two hearths used for carbonization of wood. On site 6 at Stara Słupia beside the smelting area with 79 furnaces a complex of 3 hearths and traces of a settlement layer were explored. Some pottery, slag and one denarius of Faustina were encountered there.

Slopes of Łysa Góra were also explored. It has been ascertained that slag layers lie both on the northern as well as on the southern slope up almost to the mountain peak. 13 slag sites were partly or wholly investigated in 1958 and 10 smelting sites were laid bare. 469 earth smelting pits were investigated on those sites.